

IJTIMOIIY ISHNING KASBIY FAOLIYATI.

“UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND FUTURE TECHNOLOGIES”

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASASI

Talabasi Nasirova Dilbarxon Askarovna.

Annotatsiya: Maqolada ijtimoiy ishning kasbiy faoliyati, uning jamiyat hayotidagi ahamiyati, asosiy tamoyillari, yo'nalishlari va bugungi kundagi rivojlanish tendensiyalari yoritilgan. Ijtimoiy ishchilar duch kelayotgan asosiy muammolar va ularning yechimlariga ilmiy-ommabop uslubda alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, ijtimoiy ish kasbining etik me'yorlari va axloqiy qadriyatlari ko'rib chiqilib, mazkur kasbning istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilingan.

Аннотация: В статье рассматривается профессиональная деятельность в области социальной работы, её значение в жизни общества, основные принципы и направления. Особое внимание уделено этическим нормам и моральным ценностям профессии социального работника, а также трудностям, с которыми сталкиваются специалисты, и путям их преодоления. Приведены конкретные примеры, проведён анализ современных тенденций и перспективных направлений развития социальной работы.

Annotation: The article examines professional activities in the field of social work, its significance in societal development, fundamental principles, and main directions. It addresses key challenges faced by social workers and proposes solutions, highlighting the ethical norms and core values underlying this profession.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy ish, ijtimoiy xizmatlar, kasbiy faoliyat, ijtimoiy himoya, axloqiy tamoyillar, etik qadriyatlar, ruhiy kuyish (burnout), kasbiy kompetentlik, ijtimoiy ish tendensiyalari.

Ключевые слова: Социальная работа, социальные проблемы, профессиональные принципы, этические нормы, профессиональная компетентность, эмоциональное выгорание, тенденции социальной работы, социальная справедливость, профессиональные стандарты.

Keywords: Social work, social issues, professional principles, ethical norms, professional competence, burnout, social justice, contemporary trends in social work.

Ijtimoiy ish tushunchasi va uning ahamiyati

Ijtimoiy ishchi mijoz bilan maslahat jarayonida, ijtimoiy ish amaliyotidan lavha. Ijtimoiy ish — bu aholining turli qatlamlariga qo‘llab-quvvatlash, himoya qilish, tuzatish va reabilitatsiya orqali shaxsiy hamda ijtimoiy qiyinchiliklarni yengishda yordam berishga qaratilgan **professional faoliyat**. Ushbu kasb yolg‘iz keksalar va nogironlarga ko‘mak berishdan tortib, qiynalgan bolali oilalar, uysizlar, giyohvandlar, alkogolizmga chalinganlar va ruhiy kasallikka uchragan shaxslargacha bo‘lgan keng doiradagi fuqarolar bilan ishlashni o‘z ichiga oladi. **Xalqaro ijtimoiy ishchilar federatsiyasi (IFSW) va Ijtimoiy ish maktablari xalqaro assotsiatsiyasi (IASSW)** tomonidan taklif etilgan ta’rifga ko‘ra, ijtimoiy ishchilarning kasbiy faoliyati jamiyatdagi o‘zgarishlarga hissa qo‘shadi, insonlararo munosabatlar muammolarini hal etadi, hamda jamiyatda funksional barqarorlik va farovonlikni oshirishga xizmat qiladi; bunda **inson huquqlari** va **ijtimoiy adolat** tamoyillari ijtimoiy ishning asosini tashkil etadi.

Ijtimoiy ishning ahamiyati jamiyatda zaif qatlamlarni qo‘llab-quvvatlash va ular duch keladigan muammolarni hal etishda yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan, O‘zbekistonda yaqinda tashkil etilgan **Ijtimoiy himoya milliy agentligi** og‘ir hayotiy sharoitda qolgan qariyb to‘qqiz million kishiga professional xizmat ko‘rsatishni maqsad qilgan bo‘lib, ular safida nogironligi bo‘lgan shaxslar, yolg‘iz keksalar, boquvchisini yo‘qotganlar, oiladagi zo‘ravonlikdan jabr ko‘rgan ayollar

va bolalar kabi eng ehtiyojmand guruhlar kiradi. Aholining bu qatlami uchun ijtimoiy himoya masalalari dolzarb bo'lib, maxsus xizmatlar tizimini shakllantirish va rivojlantirish jamiyat farovonligi uchun muhimdir. Keltirilgan misol ijtimoiy ishning qanchalik keng ko'lamli va zarur kasb ekanini, jamiyatdagi eng nochor qatlamlarni qo'llab-quvvatlashda **harakatlantiruvchi kuch** rolini o'ynashini ko'rsatadi.

Kasbiy faoliyat sifatida ijtimoiy ishning tamoyillari

Ijtimoiy ish kasbiy faoliyat sifatida qat'iy tamoyillar va qadriyatlarga asoslanadi. **Insonparvarlik (gumanizm)** prinsipi ijtimoiy ishning bosh mezonlaridan biri bo'lib, har bir insonning qadr-qimmati va huquqlarini e'zozlashni talab qiladi. **Inson huquqlari va ijtimoiy adolat tamoyillari** ijtimoiy ishning poydevori ekani xalqaro darajada e'tirof etilgan

– bu esa ijtimoiy xodimlarni har qanday vaziyatda adolat, tenglik va kamsitmaslik prinsiplariga amal qilishga undaydi.

Shuningdek, ijtimoiy ish amaliyotida **mijoz manfaatlarini himoya qilish** va ularning muammolarini hal etishda shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish muhim tamoyildir. Ijtimoiy ishchilardan har bir mijozga individual yondashish, ularni ayblamasdan tushunish va qaror qabul qilishda ishtirokini ta'minlash talab etiladi. Kasbiy tamoyillar insoniy munosabatlarda samimiylik, hamkorlik va ishonch muhitini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bular orqali ijtimoiy ishchi mijozga eng samarali yordam berishi mumkin. **Universal axloqiy qadriyatlar** (mehr-shafqat, hamdardlik), **inson manfaatlarining ustuvorligi** va **gumanizm** ijtimoiy ish tamoyillarining asosini tashkil etadi. Masalan, ijtimoiy ishchi kam ta'minlangan insonlarning muammolarini ularning shaxsiy aybi sifatida ko'rmasligi, aksincha ularni ijtimoiy muammolar deb baholab, hal etish uchun tegishli dasturlar ishlab chiqishi lozim. Shu tarzda, ijtimoiy ish tamoyillari kasb egalarini jamiyatning eng zaif a'zolariga ham g'amxo'rlik qilishga va ularning hayotini yaxshilashga xizmat qildiradi.

Ijtimoiy ish sohasidagi asosiy yo‘nalishlar

Ijtimoiy ish juda keng qamrovli bo‘lib, jamiyat hayotining turli sohalarida amalga oshiriladi. Amalga oshiriladigan vazifalarning xususiyatiga ko‘ra ijtimoiy ishning bir necha **asosiy yo‘nalishlari** mavjud:

Maslahat-yo‘naltiruvchi (konsultativ) yo‘nalish – reabilitatsiyaga muhtoj shaxslarga **psixologik-pedagogik maslahatlar** berish, shaxslararo munosabatlarini yo‘lga solishga ko‘maklashish va ularning ehtiyojlarini aniqlash ishlari kiradi. Masalan, ijtimoiy ishchi oilaviy nizolar yoki tarbiyaviy muammolar bo‘yicha oilalarga maslahat berishi, murakkab hayotiy vaziyatga tushib qolgan fuqaroga yo‘naltiruvchi ko‘mak ko‘rsatishi mumkin.

Profilaktik (oldini olish) yo‘nalish – yordamga muhtoj, kam himoyalangan qatlamlarga, “xavf guruhiga” mansub shaxslarga turli **profilaktika dasturlari** orqali ko‘maklashish va ularning xatti-harakatlaridan kelib chiqishi mumkin bo‘lgan salbiy oqibatlarining oldini olishni nazarda tutadi. Bu yo‘nalishda ijtimoiy xodimlar jinoyatchilikning oldini olish, voyaga yetmaganlar o‘rtasidagi nazoratsizlikning profilaktikasi yoki yoshlar o‘rtasida giyohvandlikka qarshi targ‘ibot kabi ishlarni amalga oshiradi.

Boshqaruv va tashkiliy yo‘nalish – ijtimoiy siyosat va xizmatlarning ijrosi bilan bog‘liq boshqaruv funksiyalarini bajarishni o‘z ichiga oladi. Bu yo‘nalishda ijtimoiy ishchilar va menejerlar qarorlarni ishlab chiqish va hayotga tatbiq etish, ijtimoiy dasturlarni rejalashtirish, moddiy ta‘minot va nazorat, hamda ijtimoiy xizmatlar uchun kadrlar tayyorlash kabi ishlarni bajaradi. Masalan, ijtimoiy ta‘minot tizimi rahbarlari nogironlar yoki keksalar uchun markazlar faoliyatini yo‘lga qo‘yish va muvofiqlashtirish ustida ishlaydi.

Amaliy (bevosita xizmat ko‘rsatish) yo‘nalishi – aholining turli toifadagi ehtiyojmand qatlamlariga **to‘g‘ridan-to‘g‘ri ijtimoiy yordam** ko‘rsatish bilan shug‘ullanadi. Bunga og‘ir hayotiy vaziyatga tushib qolgan shaxslar bilan individual ijtimoiy ish olib borish, uy-joysizlarga boshpana topishda

ko'maklashish, boquvchisini yo'qotgan bolalarga ijtimoiy xizmatlarni yetkazish, reabilitatsiya markazlarida ishlash kabi bevosita xizmatlar kiradi.

Bundan tashqari, ijtimoiy ish turli ixtisoslashgan sohalar bo'yicha ham rivojlangan. **Oilalar va bolalar bilan ijtimoiy ish** (bola huquqlarini himoya qilish, vasiylik va patronaj xizmati, farzand asrab oluvchi oilalarga ko'mak) alohida yo'nalish sifatida ajralib turadi. **Tibbiyot-sotsial ish** (kasalxona va poliklinikalarda bemorlarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatish), **ta'lim muassasalarida ijtimoiy pedagogika** (maktab va bog'chalarda ijtimoiy pedagog va psixologlar faoliyati) hamda **mehnat va bandlik sohasida ijtimoiy ish** (ishsizlarga, migrantlarga ko'maklashish) – bularning barchasi ijtimoiy ishning muhim tarmoqlaridir. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy ishning asosiy yo'nalishlari jamiyatning deyarli barcha jabhalarini qamrab olib, ehtiyojmand shaxslarga yordam ko'rsatishning turli shakllarini o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy ishda duch kelinadigan muammolar va ularning yechimlari

Ijtimoiy ish amaliyotida mutaxassislar qator **muammolar** va qiyinchiliklarga duch keladi. Ulardan biri – ishlovchi ijtimoiy xodimlarning yuklamasi va mas'uliyatining yuqoriligi. Ko'pincha bir nafar ijtimoiy ishchiga juda ko'p sonli mijozlar to'g'ri keladi, bu esa ish sifatiga ta'sir o'tkazishi va kasbdagi **ruhiy yonib ketish (burnout)** holatlariga olib kelishi mumkin. Xalqaro so'rovlar natijasiga ko'ra, ijtimoiy xodimlarning 80% atrofida aynan yuqori ish yuklamasi va charchoqqa moyillikni eng asosiy muammo sifatida ko'rsatgan. Bu holat ijtimoiy ishchilarning ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir etib, ularning mijozlarga ko'rsatadigan xizmatlarining sifatini pasaytirishi mumkin.

Yana bir muammo – moddiy va tashkiliy resurslarning cheklangani. Ijtimoiy xizmat ko'rsatish markazlari va dasturlari uchun mablag'ning yetishmasligi, zarur infratuzilmaning to'liq yo'lga qo'yilmagani ish jarayonini qiyinlashtiradi. Ba'zi hollarda ijtimoiy ishchilar huquqiy-byuokratik to'siqlarga ham duch keladilar,

masalan, turli idoralar bilan ma'lumot almashish yoki muhtoj shaxsni kerakli muassasaga joylashtirishdagi kechikishlar. Shu bilan birga, jamiyatda ijtimoiy ishchi kasbining obro'sini to'liq anglamaslik va bu kasbga ikkinchi darajali faoliyat sifatida qarash tendensiyasi ham uchraydi – bu esa yosh kadrlarning soha tanlashiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Keltirilgan muammolarni **yechish** uchun bir qator chora-tadbirlar ko'rilmogda. Avvalo, ijtimoiy ishchilarning malakasini oshirish va qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmogda: muntazam treninglar, superviziya va metodik yordam orqali xodimlarning kasbiy kompetensiyasi va stressga bardoshlilik kuchaytiriladi. Ijtimoiy ishchilarning o'zlarini ruhan tiklab borishi uchun **psixologik yordam** va **o'z-o'ziga g'amxo'rlik** (self-care) amaliyotlarini joriy etish muhimdir – masalan, kasbiy kuyish profilaktikasi bo'yicha dasturlar tashkil etilmogda. Shuningdek, ishchi yuklamasini kamaytirish maqsadida yangi shtat birliklari ajratish va ko'proq ijtimoiy xodimlarni jalb etish zarurligi tan olinmogda.

Davlat darajasida ham tizimli yechimlar ko'rilmogda. O'zbekistonda ijtimoiy soha xodimlari sonini oshirish va ularning faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik bazasini takomillashtirish ustida ishlar olib borilmogda. Misol uchun, **“Ijtimoiy ish to'g'risida”gi qonun** loyihasini ishlab chiqish, ijtimoiy ishchi kasbining huquqiy maqomini belgilash va **kasbiy standartlarni** joriy etish rejalashtirilgan. Bu bilan ijtimoiy ishchilarning jamiyatdagi roli va mas'uliyati aniq belgilanib, ularning mehnat sharoitlari yaxshilanishiga erishiladi. Xulosa qilib aytganda, muammolarni bartaraf etish yechimlari sifatida kadrlar salohiyatini oshirish, me'yoriy bazani mustahkamlash, jamiyatda kasb nufuzini ko'tarish va resurslar bilan ta'minlash ustuvor yo'nalishlar bo'lib qolmogda.

Kasbiy etika va axloq me'yorlari

Ijtimoiy ishchilar o'z faoliyatini maxsus **kasbiy etika** qoidalari va axloqiy me'yorlari doirasida olib boradilar. Ijtimoiy ishchi va ijtimoiy xizmat xodimlari

uchun ishlab chiqilgan **Kasb kodeksi** ularning mijozlar, jamiyat va hamkasblar oldidagi axloqiy majburiyatlarini belgilaydi. Ushbu kodeksga muvofiq, ijtimoiy ishchi eng avvalo **mijoz manfaatlarini himoya qilishni** o'zining asosiy burchi deb bilishi kerak. Har bir mijozning o'ziga xos qadr-qimmati hurmat qilinadi va u bilan munosabatlarda adolat tamoyiliga amal qilinadi. Kodeks ijtimoiy xodimdan barcha vazifalarni **halollik** va **xolislik** bilan bajarishni, har qanday nohaqlik yoki suiiste'mollikdan tiyilishni talab etadi.

Kasbiy axloqning muhim me'yorlaridan yana biri – **maxfiylik**dir. Ijtimoiy ishchi xizmat jarayonida mijozga doir olgan har qanday maxfiy ma'lumotni himoya qilishi va faqat qonun talab qilgan yoki mijozning o'zi ruxsat bergan holatdagina oshkor etishi lozim. Bu qoida mijozlar bilan ishonchli munosabatni saqlash va ularning shaxsiy hayot huquqlarini hurmat qilish uchun zarur. **Kasbiy kompetentlik** ham kodeksda alohida ta'kidlanadi: ijtimoiy ishchi o'z bilim va malakasini doimiy ravishda oshirib borishi, zamonaviy usullarni o'zlashtirishi va xizmatni professional standartlarga mos darajada ko'rsatishi kerak.

Umuman olganda, ijtimoiy ish etikasi bir necha asosiy **qadriyatlarga** tayangan. Amerikaning NASW (National Association of Social Workers) kodeksida ham qayd etilganidek, ijtimoiy ishning fundamental qadriyatlari sifatida **xizmat** qilish, **ijtimoiy adolatni** ta'minlash, har bir insonning **qadr-qimmati** va ahamiyatini e'tirof etish, **insoniy munosabatlarning muhimligi**, **halollik (integritet)** va **kompetentlik** e'tirof etiladi. Aynan shu qadriyatlar asosida etik prinsiplarga rioya qilish ijtimoiy ishchining jamiyat va mijozlar oldidagi ishonchini mustahkamlaydi. Kasbiy etika me'yorlariga amal qilish nafaqat mijoz manfaatini himoya qiladi, balki ijtimoiy ishchi kasbining obro'si va professional standartlarining yuksakligini ta'minlab, jamiyatda ushbu kasbga bo'lgan ishonchni oshiradi.

Ijtimoiy ishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish istiqbollari

Bugungi kunda ijtimoiy ish sohasi jadal rivojlanish bosqichida bo‘lib, yangi **zamonaviy tendensiyalar** shakllanmoqda. Har yili mart oyining uchinchi seshanbasida nishonlanadigan **Jahon ijtimoiy ish kunining** navbatdagi shiori bu yil “Buen Vivir: O‘zgarishlar uchun umumiy kelajak” deb nomlandi. Ushbu mavzu ijtimoiy ishchilarning **mahalliy donishmandlik** va **tabiat bilan uyg‘unlikka** asoslangan innovatsion yondashuvlarni qabul qilishi zarurligini ta’kidlaydi. Bu tendensiya ijtimoiy ishda mahalliy madaniy kontekst va ekologik omillarni inobatga olib, yanada **holistik** (kompleks) yondashuvlar paydo bo‘layotganini ko‘rsatadi. Masalan, ayrim davlatlarda “yashil ijtimoiy ish” (atrof-muhit va iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq muammolarni hal etishga qaratilgan ijtimoiy ish) konsepsiyasi rivojlanmoqda, boshqa joylarda esa mahalla va jamoalardagi norasmiy resurslarni safarbar etish tendensiyalari kuchaymoqda.

Globalashuv jarayonida ijtimoiy ishchilar o‘rtasidagi **xalqaro hamkorlik tarmoqlari** tobora ahamiyat kasb etmoqda. Yosh mutaxassislarni global ijtimoiy ish harakatlariga jalb qilish va tajriba almashish yangi paydo bo‘layotgan muammolarni hal etishda nihoyatda muhim deb topilmoqda. Ijtimoiy ishchi kadrlarning energiyasi va innovatsion yondashuvlari jamiyatning o‘zgaruvchan ehtiyojlariga moslashish va ilgari noma’lum bo‘lgan ijtimoiy muammolarga yechim topishda beqiyos hissa qo‘shadi. Masalan, pandemiya davrida ko‘plab mamlakatlarda ijtimoiy ishchilar onlayn maslahat va masofaviy xizmat ko‘rsatish uslublarni keng joriy etdilar – bu kelgusida **raqamli ijtimoiy ish** (digital social work) rivojiga turtki bo‘lmoqda.

Yana bir muhim tendensiya – ijtimoiy ishning **institutsional rivojlanishi** va kasb sifatida mustahkamlanishi. Ko‘plab davlatlarda ijtimoiy ish bo‘yicha oliy ta’lim dasturlari kengaymoqda, ilmiy tadqiqotlar soni ortib bormoqda, kasbiy uyushmalar va assotsiatsiyalar faoliyati kuchaymoqda. O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda ushbu yo‘nalishda sezilarli siljishlar kuzatilmoqda: birinchidan, oliy o‘quv yurtlarida “Ijtimoiy ish” mutaxassisligi bo‘yicha bakalavr va magistr kadrlar

tayyorlash yo‘lga qo‘yildi; ikkinchidan, ijtimoiy himoya tizimining yangicha modeli shakllantirilib, **xalqaro standartlarga mos qonunchilik** va me‘yoriy hujjatlar qabul qilinmoqda. Jumladan, ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish tartibini belgilovchi normativlar, ijtimoiy ishchilarning mehnat faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy hujjatlar ishlab chiqilmoqda. Bu o‘zgarishlar ijtimoiy ish kasbining jamiyatda tan olinishi va rivojlanish istiqbollari kengayib borayotganidan dalolat beradi.

Xulosa o‘rnida aytadigan bo‘lsak, ijtimoiy ish bugungi kunda jamiyatning ajralmas bir qismiga aylanib ulgurgan. Uning nazariy asoslari va amaliy yo‘nalishlari boyib, yangi-yangi tamoyillar va yondashuvlar bilan to‘ldirilmoqda. Kasb egalarining yuksak malakasi va axloqiy majburiyatlari asosida ijtimoiy ish ijtimoiy adolat va farovonlik yo‘lida xizmat qiluvchi kuch sifatida rivojlanishda davom etmoqda. Zamonaviy tendensiyalar – innovatsion va mahalliy sharoitga mos usullarni qo‘llash, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish – bularning barchasi ijtimoiy ishning samaradorligini oshirib, kelgusidagi **rivojlanish istiqbollarini** yanada yorqin qiladi. Shunday ekan, ijtimoiy ishning jamiyat taraqqiyoti va inson manfaatlarini ta‘minlashdagi o‘rni kelajakda yanada mustahkamlanib boraveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Xalqaro ijtimoiy ishchilar federatsiyasi (IFSW). *Global Definition of Social Work*. 2014.
URL: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
2. Banks, S. *Ethics and Values in Social Work*. – New York: Palgrave Macmillan, 2020. – 312 p.
3. Kadushin, A., & Harkness, D. *Supervision in Social Work (5th Edition)*. – Columbia University Press, 2014. – 544 p.

4. Вахабов А.В. и др. *Социальная работа: теория и практика*. – Ташкент: «Фан ва технологиялар», 2020. – 260 с.
5. Community Care. *Burnout in Social Work: Causes and Remedies*. Research Report, 2022.
URL: <https://www.communitycare.co.uk/social-work-burnout-study-2023>
6. Национальная ассоциация социальных работников (NASW). *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. – Washington D.C., 2021.
URL: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics>